

Mozirje-csúcsán, e forró napon,
teli torokkal üvöltöm dalom.
Blegas és Krim is visszhangozza majd,
ha eldalolom az igazi dalt.
Szelekre bízom, s a fenyeveseken át,
egyik bejárja véle a Pohorát.

Erdő dalolj, forrjatok hegyek,
ordítsunk zúgó dalt s szabad
lész végre, kelj fel régi rab;
s te is, akit már száz évek temetnek:
elrabolt jogod nehogy elfeledj, —
áthúzzuk együtt ezt a nagy telet.

Tavasza lesz, zúgó, fiatal tavasz,
s hajnalra köszönt a tavaszi nap.
Nagyot ordít majd a farkas-csoport,
s csattogó foggal a vadászokra csap!
Siess. A Száva, s a Dráva vezet —
fogát fogért, fejért fejét!

Fordította: GÁL LÁSZLÓ

ÜTKÖZET A KOZARÁN

Nedvességet lehelő és állott alsónemű szagát árasztó, örökké homályos, egyablakos szobácskában nagy ütközetet irányít Márkó, a hétosztendős fiúcska.

Feltört és egyenetlen földpadozaton két hadsereg helyezkedett el egymással szemben: anya ládájából kivett, kifényesedett és elbarnult öreg mandulák, ezek a mieink, a kozaraiak. Mandulák közé rakott apró és kemény „csontmagú“ dió Sósa, a Kozara vezére. Velük szemben sorakozott fel a másik, kevésbé értékes hadsereg: egyenetlen és fényes kukoricaszemek, a németek és a többi hozzájuk csatlakozók. Az üres dióhéj — Schtaal, a gyűlölt német tábornok, aki a Kozara elleni támadást vezeti.

— Ezt a svábot most Sósa megüti, de úgy, hogy százezer métert repüljön — suttogja cinkosan, izgatott, fénylő szemekkel a gyerek és a „kozaraiak“ közül kiemeli a diót, egy elkülönült kukoricaszemre üt, amelyik szikraként pattog és száraz zörejjel az ablakhoz koccan.

— Úgy, úgy kellett, bizisten megdögöltél, elestél.

A barna, repedezett szobaajtó nyikordul. Márkó jólélek öregapja, a kevésvérű és teletrágó öreg kukkant be.

— Mit csinálsz, öregapa szemefénye?

— Háborszom — válaszol játékbamélyedve, kurtán a kicsi — védem Kozarát!

— Úgy, védj csak, védj, nagyapa okos védececskéje — mosoly közt dűnyög az öreg az ajtót újból betéve, — attól félek, nekik te nem segíthetsz.

És az öreg odakünn elgondolkozva horgasztja le fejét, hallgatódzik.

A Kozara felől, arról, gépfegyver fojtott, de jóindulatúnak tűnő kattogása hallik. Így erőflenül, távolról nem ijesztő és nem emlékeztet öldöklésre, háborúra. Elszórtan, süketen, mélyen, földet rázkódtató és szívet remegtető ágyúdörej hallatszik. Az emberek megállnak munkájuk közben, felsóhajtanak, hallgatják.

— Hallod-e, dörög a Kozarán. Szegény kozaraiak nem élnék túl, még ha tízannyian lennének sem.

— Emberek, szörnyűség, mintha az élő Isten mindenről megfeledkezett volna. Tódor, te, elástad búzádat?

Több mint egy hónapja, hogy a Kozara hegységben nagy harc dúl. Schtaal tábornok, a „Nyugat-Bosznia harci csoportozat“ parancsnoka újabb és újabb erősítéseket vet küzdelembe. Az abroncs a hegy körül egyre reménytelenebbül szűkül.

Egyedül a kis Márkó hány fittyet Schtaal hálálthozó szándékainak. Schtaalnak nincs annyi tartalékja, hogy őt megverje. Hasztalan erősítik minduntalan.

— Még ha mégannyian volnátok is, hiába jösztek — suttogja csúfondárosan a gyerek a szoba félies hűvösében és kemény manduláit dühösen ütögeti a halom kukorica-németbe, akik ijedten pattognak szereszét.

— Aha, aha szöknek! — gúnyolódik kárörvendően a fiú és elszibadt térdeire támaszkodva, harcba kényszeríti újból a „németeket“.

A nap már rég leereszkedett az árnyéktól terhes, alacsony, nyomódott hegy mögé, a szobában nő a sötétség és kényelmetlenül nehezedik a sivár, puszta helyiségre, amelyben a gyerek játszik. A kozarai-mandulák eltűnnek és a sötétségbe vesznek, a gyerek egyedül marad és fél a „németektől“, akik a már láthatatlan padozatról, a sötétből utolsó erőfeszítésükkel felfénylenek.

Ezidőben a Kozarán is megélnékül a harc.

Ágyúk egész ütegei ébrednek fel és a hegyet egyszerre sorozatokkal kezdik elárasztani. A dörgés hatalmas, végnélküli morajba olvad, ez a messzeségbe vész és remegéssel tölti be a nyári éjszakát. Az ember nem tudja, hogy a derült éjszaka nedvétől és hidegétől reszket vagy ettől a távoli, nyomasztó zengéstől.

Mindinkább némul a magányos fiúcska és a küzdelem kimenetele már nincs a kezében. A „kozaraiak“ valahol a sötétbe fulladtak, eltűntek mellőle és a gyerek egyedül van, egyedül az ismeretlen és titokzatos, távoli dörgésekkel és sohasem látott rémségekkel telt éjszakával szemben. Minden sötét sarokból valami óriási és valami szárnyas rémit. Minden pillanatban várja a gyerek, hogy valami föléje borul, eltakarja az egész világot és olyan hangon, amelytől süket lesz, odaharsogja:

— Uhu, kicsim, most az-enyém vagy!

A gyerek szorult, hideg réműletbe béklyózott szívvel fut az ajtóhoz és csak kicsi híján kerüli el, hogy „az“ a szobából nyakon ne ragadja.

A tűzhely vidám lobogása örömdús, végtelen fénnel tölti be, viszszahúzódnak a rémek a szobába és a gyerek ittasan a menekülés boldogságától, fejestől nagyapa ölébe veti magát.

— Apó, győznek-e a kozaraiak?

— Hogyne, kicsim, miért ne — nyugtatja az öreg és valahová suhant lélekkel, az ölébe súlyesztett meleg gyerekfejet simogatva, a tűzbe bámul.

*

Egy ágyúmorajjal és felerősödött gépfegyvertűzzel csordultig izgalmas éjszaka Sipka Ránkó, a kozaraiak megtizedelt zászlóaljával kitört a gyűrűből. A kozarai harc minden veszélye és rémsége kitudódott katonáitól.

A dübörgés ezután még néhány napig tartott, de egyre gyengült és a Grnecs alatti falvakban valami szomorú, fázós suttogás kélt:

— Kozara elesett, elhulltak a kozaraiak.

Ezt a hírt senki sem mondta ki hangosan, de már mindenki hallotta és tudta mi volt a Kozarán.

A kis Márkó is hallotta mi történt kedvenceivel.

Az elcsendesült gyerek most a csupasz szobában ül és bánatosan néz csataterére.

Hiába érintette meg jópárszor kedvelt harcosait, a mandulák hidegek és kemények voltak. Nincs kedve többé játszani. Hogyan játszik, amikor elestek a kozaraiak. A Sósa sincs meg. Ottmaradt és elpusztult biztosan.

Nézd — a meggyűlölt Schtaal életben maradt. Életben! A gyerek egész idő alatt úgy tudta, hogy a rajongott kozaraiak megverik Schtaalt és seregét és lám! Miért maradt életben pont az, akit a gyerek nem szeret? Miért történhetett meg egy oly kegyetlen és ismeretlen dolog, amit ő nem érthet és nem fogadhat el?

Puszta és csendes csatater felett hosszan hallgat a gyerek, majd nehéz szívvel vörös likai sapkájába gyűjti a „kozaraiakat“ és lassú lépésekkel megy a keribe. Ott, a barna, foltos gyümölcsű, alacsony, satnya birs alatt meghegyezett szilfadarabbal sírt ás.

Harcosait hallgatagon, számlálatlanul temeti és fakeresztecskét tűz a felkapart hantba.

— Imádkozni kellene most — kap. észbe a gyerek a száraz, térdét sértő földön térdelve. Földes, ujjacskáival keresztet vet, egyszer, kétszer, majd háromszor, de semmiféle imádságos szó nem jut eszébe. Jóvó, a falusi templomszolga és a templom sekrestyéjében énekelt szavai villannak fel végül és csöndben dúdolni kezd. A felindulástól könnyek szöknek szemébe.

— U-ram, adj nyu-go-dalmat...

Nem tudta tovább és ezért néhányszor elismételte előlről. Valamí halottas és síri volt szavaiban.

A vadkender éles és jószagú szárai, a hamuszín indájú és apró, fénylő virágokkal telehintett dinnyésben eltűnő sír fölé a temetés és a halál árnya lebbent.

Visszamenet a szobába, összeszedte a gyerek a sárga és kemény kukoricaszem-németeket. Le-fől ödöngött velük az udvaron, végül is a leffedtfülű, sovány, rászáradt sártól szürke disznó elé vetette őket.

— Nesze, itt van, fald fel mindnyájukat!...

Hallván hogy a „németek“ öröklődnek és recsegnek a falánk állat fogai alatt, a bosszúra szomjas fiú érezte, hogy belsejében újra éled és minden szívdobbanással jobban nő a hangos, napfényként ömlő öröm.

A meszes gödör mellett egy örömtől fuldokló, felborzolt gerle szétterjesztette legyezőszerű farkát és felkacagott. A szél a virágbafakadt hársak édes illatát hozta. Az alacsony bozót mögül ezüsthang csilingelt fel és egy anyabirka hosszanti, aggódó bégetéssel jelentkezett. A gyerekek ugrándozó, fényesgyapjú bárányszőke és pajtása, az itatásról visszatérő juhászocska, Perica jutott eszébe és feledve a vadkenderbe vesző kozaraiak magános sírját, boldogan elmosolyodott...

BRANKÓ CSOPITY

Fordította: NÉMET LAJOS

A JUGOSZLÁVIAI MAGYARSÁG KULTÚRSZERVEI

A jugoszláviai magyarok kiterjedt kultúr szervezettel rendelkeznek. Ez főként a magyarok zömét magába foglaló Vajdaságra vonatkozik, ahol több százezer magyar él. A horvátországi magyarságot, amelynek lélekszámáról már korábban sem lehetett tiszta képet kapni, a második világháború állandóan hullámozó, igen pusztító harcai a jelek szerint nagyon leolvasztották s így kulturális megnyilatkozásai alig vannak. A muravidéki magyarok száma igen csekély, de még így is szinte több életnyilvánulást árulnak el, mint a horvátországiak. A két utóbbi terület azonban lényegében véve elhanyagolható akkor, ha a jugoszláviai magyarság egészének kulturális életéről beszélünk.

A kultúra egyes metszeteit szemügyre véve, elsősorban — mint legfontosabbról — a magyarság iskolaügyéről kell megemlékeznünk. Erről a belgrádi magyar követ egy sajtónyilatkozatában nemrég a következőket mondta: „A kormány Jugoszláviában, különösen a Szerb Népköztársaság kormánya és a Vajdasági Főbizottság minden rendelkezésre álló eszközt felhasznál, hogy magyar tannyelvű elemi- és közép-, valamint szakiskolákat nyisson. Egyelőre nehézséget képez a szakképzett tanerők hiánya. De ezen is segítenek, mert idén megnyílt a második magyar tanítóképző, az újvidéki tanárképző magyar osztálya és tanfolyamokat tartanak segédtanerők részére. Ezenkívül magyarul tudó szerb tanítók is tanítanak magyar iskolákban. A magyar nyelvű iskolába beiratkozottak száma kb. negyvenezer. Ez a szám azonban napról-napra nő“. Hivatalos adatok szerint az elmúlt iskolai évben a Vajdaságban 799 magyar nyelvű osztály állott fenn, 37.258 tanulóval, 563 nevelővel. Egy újabb kimutatás — amely iskolafajok szerint is részletez — 161 magyar tanítási nyelvű elemi iskolát mutat ki, több mint 32.000 tanulóval, 515 tanítóval. Szabadkán, Zentán és Nagybecskerekben nyolc osztályos, igen népes magyar főgimnázium, Szabadkán és Újvidéken tanítóképzőintézet, valamint egy mezőgazdasági és technikai közép-fokú szakiskola van. A mi általános iskoláinknak megfelelő progimnáziumokat, amelyeknek száma 49, összesen 9364 diák látogatja. Az újvidéki Tanárképző Főiskolán magyar nyelvi és irodalmi szakosok és egyéb szakos magyar nemzetiségű tanárok is tanulnak. A közép- és szakiskolák tanulói — nemzetiségükre való tekintet nélkül — éppúgy részesülnek az állami ked-